

СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
ИНСТИТУТ ПО ЛОЗАРСТВО И ВИНАРСТВО

Плевен, 5800, ул. "Кала тепе" п.к. 62, тел. 064 822468, факс 064 826470; e-mail: ilv@el-soft.com

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

№1 / 2024

(Януари-Март)

**„Актуални аспекти на устойчивото
развитие на лозаро-винарския сектор в
условията на климатични промени и
динамична пазарна среда“
(Семинар на ИЛВ, АГРА 2024)**

Селекцията на лозата в ИЛВ – Плевен – резултати и перспективи

Отглеждането на лозата, консумирането на грозде и производството на вино по българските земи датира от дълбока древност. Лозата произхожда от диворастващите видове, но тяхното окултуряване е продължителен процес и е свързано с провеждания от човека съзнателен и несъзнателен отбор /селекция/ на диви лози. В началото хората несъзнателно са пренасяли лозови резници или плодове от едно местообитание на друго, и по този начин се е извършвало разпространение на лозата от един район в друг. В следствие, след откриване високото качество на плодовете от лозите, хората съвсем съзнателно започват да използват за своя храна най-добрите от тях, като същевременно ги засаждат в близост да местата им за живеене. По този начин чрез използването на най-стария и най-лесен начин в селекцията – интродукцията, във всеки район от страната се формира набор от сортове, типичен за този район, от който състав през годините се формира групата на т.нар. автохтонни /местни/ сортове. За нашата страна това са Мавруд, Широка мелнишка, Памид, Гъмза, Димят, Мискет червен, Мискет врачански, Керацуда, Кокорко, Тамянка, Виненка и други. До края на 19-ти век, лозовите насаждения в нашата страна са били заети основно с тези сортове и в много малка част с някои интродуцирани от други страни сортове като Болгар, Каберне Совиньон, Мерло, Аликант буше, Мискет Отонел, Перл дьо Ксаба и други.

Никой не може да предположи как би изглеждал сортовия състав при лозата в Европа, в т.ч и България, ако не бяха регистрираните през годините редица събития и процеси, оказали радикално и необратимо влияние върху лозарството на Стария континент.

Първото от тези събития е появата на лозовата филоксера. Произходът на този неприятел е от Северна Америка. Тя има две форми – листна и коренова, нападащи единствено лозовото растение и които най-

общо казано при храненето си инжектират ензими и предизвикват деформации в растителните тъкани на листата и корените. За европейската лоза пагубна е кореновата форма на филоксерата и поради тази причина за кратък период от време този инсект засяга и унищожава милиони декари лозя, засадени на собствен корен.

В Европа филоксерата е установена през 1863 г., почти едновременно във Франция и Англия, като след това за кратко време се разпространява повсеместно във всички страни на континента. В България, за първи път е регистрирана през 1884г. и поради главоломното ѝ разпространение през 1896 г. е издаден първият закон за растителна защита – *„Закон за мерки против филоксерната зараза (чума на лозата) и възобновяването на опустошените от нея лозя“*. В резултат от филоксерното нашествие, в страната са унищожени близо 1 млн. дка лозя. От около 1 200 000 дка, площите намаляват на 300 000 - 400 000 дка. Незасегнати остават само лозята, засадени на силно песъчливи почви, където неприятеля не се развива.

Други събития, оказали силно неблагоприятно и разрушително въздействие върху лозарството в България, са различните войни и военни действия, водени на територията на страната ни, съпътстващите ги икономически кризи и др. Те водят до ликвидирането на още площи с лозови насаждения и до загубата на редица разпространени по онова време сортове лози.

Създаването през 1902г. в Плевен на Опитна станция по лозарство, и преобразуването ѝ през 1944г. в Институт по лозарство и винарство се явява своеобразен рестарт за развитието на лозарството в България. В продължение на няколко години в станцията се извършва активна изследователска работа в различни направления, като в основата е въведения целенасочен научен подход на изследванията: въвеждане на нова технология за производство на лозов посадъчен материал; проучване на

американските видове подложки и изпитване афинитета им с местните сортове лози; проучване на почвите и изработване на калциметрична карта на България за определяне на подходящите места за създаване на лозови насаждения с присадени лози; преустановяване засаждането на собствен корен; начало на изследване болестите и неприятелите по лозата; усвояване на наклонени терени и засаждане на лозя по тях; изследване качествата на вината от разпространените в страната винени сортове лози - химически анализи и други.

Вътревидова Хибридизация

Съвсем скоро в България ще се честват 100 години селекция при лозата. За първи път, през 1926 г., Стефан Икономов започва да осъществява селекционна дейност при лозата, със задача - Подобряване на местните сортове чрез хибридизация и селекция. В периода до 1944 г. със селекционна дейност се занимават почти всички специалисти от станцията, но поради любителския характер на изследванията не се стига до значими практически резултати.

В периода 1944 - 1947 г. са извършени голям брой кръстоски, предимно между местни сортове, при което е създаден богат хибриден генофонд от над 30 000 броя семеначета.

Фиг. 1. Сорт Мискет дунавски

След 1951 г., за сравнително кратък период, са създадени десертните сортове Юлски бисер, Юбилей и Мискет дунавски (Фиг. 1), които поради недостатъчната едрина на зърната не намират широко приложение в практиката.

Научните и научно-приложните постижения в селекционната дейност на ИЛВ-Плевен достигат своя апогей през периода 1961-2000 г., когато усилията на българските селекционери са насочени основно към обогатяване на лозовия сортимент с рано зреещи, едроплодни и транспортабилни десертни сортове. Колектив от института създава новите оригинални десертни сортове Супер ран Болгар, Плевен, България, Мечта, Мискет плевенски, Брестовица и др. (Фиг. 2, 3 и 4).

Фиг. 2. Сортове Супер ран Болгар и Плевен

Фиг. 3. Сортове Мечта и Брестовица

Фиг. 4. Сортове Мискет плевенски и Плевен1

Паралелно с работата по селекция на десертни сортове се работи и по създаването на винени сортове лози, съчетаващи родовитостта на местните с качеството на най-добрите интродуцирани винени сортове. От богатия хибриден генофонд са отбрани и утвърдени червените винени сортове Рубин, Букет и Руен и белите Ризлинг български, Тракийски бисер, Мискет варненски и Камчия (Фиг. 5, 6 и 7).

Фиг. 5. Сортове Букет и Рубин

Фиг. 6. Сортове Руен и Мискет варненски

Фиг. 7. Сортове Камчия и Ризлинг български

Особен интерес от лозарската практика се проявява към червените сортове Рубин и Букет и белият Мискет варненски. Отличните агробиологични и технологични качества на тези сортове и получаваните оригинални вина, с отлични специфични за сорта качества на вкуса, ги превръщат в едни от най-желаните за засаждане в подходящите лозарски райони на страната и до днес.

Междувидова Хибридизация

Създаването на "идеалния" сорт лоза, съчетаващ високото качество на гроздето с устойчивост на стресови фактори, изисква много познания, свързани със селекционенно-генетичните особености на лозовото растения и хибридни комбинации. Началото на междувидовата селекция при лозата в Опитна станция по лозарство и винарство – Плевен е поставено през 1930 г. След известен период на застой, през 1957 г. отново е възобновена изследователската работа в това направление. Отчитайки огромното значение на проблема за устойчивостта на сортовете лози към стресови фактори, от 1963 г. в ИЛВ-Плевен се разгръща интензивна селекционна дейност за създаване на десертни и винени сортове лози с повишена устойчивост на ниски зимни температури, мана, оидиум и сиво гниене. Създаден е богат генофонд, който до настоящият момент се поддържа и непрекъснато се усъвършенства. През периода 1963-2000 г. са селектирани и утвърдени белите винени сортове Мискет кайлъшки, Дунавски лазур, Среброструй, Поморийски бисер и червените винени сортове Сторгозия, Никополски мавруд, Мизия, Трапезица и Плевенски колорит. Създадени са и два бели сорта с двойно направление на използване – Наслада и Дружба, чието грозде е подходящо за консумация в свежо състояние и за приготвяне на бели вина. Малко по-късно са създадени и утвърдени черния десертен безсеменен сорт Вита, белия винен сорт Слава, черния десертен сорт Любимец и белия десертен сорт Августин (Фиг. 8, 9, 10, 11, 12, 13 и 14).

Фиг. 8. Сортове Любимец и Августин

Фиг. 12. Сортове Дунавска гъмза и Плевенски колорит

Фиг. 9. Сортове Слава и Дунавски лазур

Фиг. 13. Сортове Никополски мавруд и Мизия

Фиг. 10. Сортове Мискет кайлъшки и Среброструй

Фиг. 14. Сортове Дружба и Наслада

Фиг. 11. Сортове Сторгозия и Бисер поморийски

След 2000г. поради различни политически, икономически и демографски причини се наблюдава сериозна криза в лозарството и значителен спад в интензитета на селекционната дейност. От създадения генофонд от хибридни форми през 2009 г. е утвърден вътревидовия розов ранозреещ десертен сорт Милана (Фиг. 15).

От наличния богат лозов генофонд с междувидови хибридни форми са отбрани, изпитани и утвърдени от ИАСАС 5 нови сортове лози, притежаващи повишена устойчивост на ниски зимни температури и

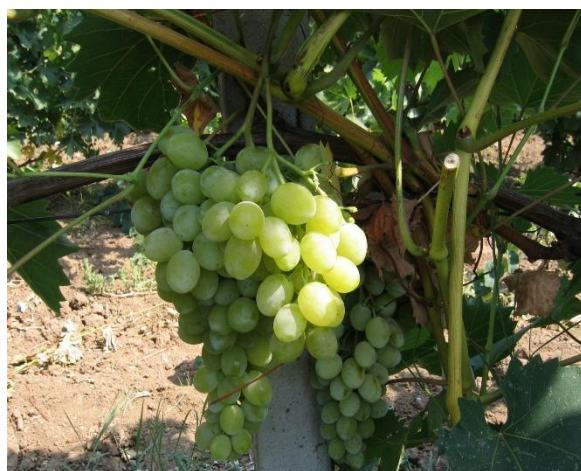
мана. Това са белите десертни сортове Гарант и Плевенски фаворит и винените сортове Плевенска роса (бял), Кайлъшки рубин и Трапезица (червени) (Фиг. 16-20).

Фиг. 15. Сорт Милана - лоза

Фиг. 16. Сорт Плевенски фаворит - лоза

Фиг. 17. Сорт Гарант – лоза

Фиг. 18. Сорт Плевенска роса – лоза

Фиг. 19. Сорт Кайлъшки рубин - лоза

Фиг. 20. Сорт Трапезица – лоза

През 2015 г. са отбрани и предоставени за изпитване от ИАСАС два нови вътревидови десертни сортове лози - Йоанна (безсеменен) и Найден и един междувидов бял десертен сорт – Миро (Фиг. 21-23). Всички те се характеризират с големи до много големи гроздове, едри зърна, добра родovitост, превъзходен външен вид и отлични вкусови качества.

Новите десертни сортове са признати от ИАСАС и са утвърдени като нови и оригинални десертни сортове със заповед № РД 12-6/10.04.2019 г. на МЗХГ. Притежават сертификати за нов сорт растение, издадени от Патентно ведомство през 2023г.

Фиг. 21. Сорт Йоанна – лоза

Фиг. 22. Сорт Найден – лоза

Фиг. 23. Сорт Миро – лоза

От създаването на ИЛВ-Плевен до днес, наред с практическата селекционна дейност са провеждани и задълбочени ампелографски изследвания на богатия набор от хибридни потомства, даващи информация относно наследственото проявление на важни агробиологични и стопански качества.

Разработена е научно обоснована методика и е приложена в селекционния процес схема за създаване на едроплодни, транспортабилни, с превъзходен външен вид и отлични вкусови качества десертни сортове в предела на *Vitis vinifera L.*

За преодоляване на някои недостатъци на старите местни сортове е разработена схема на селекция, при която най-ефикасно се оказва използването на родителски сортове с отдалечен еколого-географски и хибриден произход.

Разработена и внедрена е методика за получаване по пътя на междувидовата хибридизация на нови десертни и винени сортове лози с повишена устойчивост на стресови фактори (ниски зимни температури, мана, оидиум и сиво гниене).

Обобщеният резултат от близо 100-та история на научно-изследователската работа в областта на селекцията на лозата в ИЛВ-Плевен са 45 сорта, 10 клона и 2 подложки - собственост на Института и съхранението на една от най-големите в Европа генбанки от лозови видове, сортове, клонове, хибриди и подложки.

Перспективи пред селекцията на лозата

Независимо от постигнатите значими резултати, селекционната дейност в лозарството е изправена пред редица сложни и трудни предизвикателства, свързани основно със следното:

► Свободната, неограничена и дори безразборна интродукция на чужди лозови сортове – от всички познати и регистрирани десетки хиляди сортове и клонове, едва 25-30 са основните, които заемат над 50% от всички лозови насаждения в световен мащаб.

В България през годините се внесоха и се засадиха десетки чужди сортове и клонове, като при повечето от тях, само на база данни за техните качества, показани в

родните или други страни. Засадени при нашите почвено-климатични условия по комплексни качества тези сортове не превъзхождат селектираните в България сортове. Освен това, посадъчният материал от чужбина е значително по-евтин и това оказва негативно влияние върху търсенето и засаждането на сортове лози българска селекция.

► Липсата на държавна политика в сектора – няма предприети никакви мерки на национално ниво, за ограничаване вноса и засаждането на чужди сортове. От години в страната ни отпадна процеса на предварителното проучване качествата на интродуцираните лозови сортове и техният здравен статус. Поради недостатъчния контрол от страна на държавата, посадъчен материал от български сортове свободно се продава и изнася в чужбина. Заниженият контрол на държавните органи е причина и приходите от роялти за сертифицираните български сортове да са много по-малко спрямо реалните. През годините, различни разпоредби на ЕС, оказват неблагоприятно влияние върху сортовия състав на винените сортове. Например при борбата със свръхпроизводството на континента, с регламентите за изкореняване на лозя, водени от икономически причини лозарите по-често избират да премахнат местните и по-малко известните български сортове и да запазят по-известните. Така през годините сортове като Мерло, Шардоне и Каберне Совиньон доминират в целия свят.

► Сложният и продължителен процес на изпитване на новите сортове – от кръстосването до утвърждаването на един лозов сорт са необходими около 15-20 години. Съществуват варианти, при добра държавна политика, тези срокове да бъдат частично намалени с до 5 години.

► Трудните икономически условия на аграрната наука в България – липса на финансови средства за сложния, трудоемък и продължителен селекционен процес. Това, съчетано с липсата на кадрови потенциал и остарялата материално-техническа база за изследвания, е едно от най-сериозните предизвикателства пред селекцията в лозарството.

► Климатични предизвикателства – в условия на променящ се климат е необходимо да се направи сериозен анализ и преценка за бъдещите насоки на селекцията, необходимите качества на новите сортове и определяне районите, подходящи за тяхното засаждане. Местните и селектираните в страната ни сортове лози са удачен начин за справяне с промените в климата и за открояване сред пренаситения от традиционните сортове пазар.

► Завишените изисквания на потребителя към продукта – увеличава се търсенето на атрактивни семенни и безсеменни десертни сортове, отглеждани с намалено използване на пестициди.

В настоящият критичен за лозарската наука момент, усилията на българските селекционери са насочени към разрешаване на посочените по-горе предизвикателства, както и към съхранение, подобряване и разширяване на наличния лозов генофонд, с цел обезпечаване на лозарската практика с подходящ набор от сортове лози, отговарящи на завишените изисквания на вътрешния и международен пазар на грозде за консумация в свежо състояние и качествена суровина за винарското производство.

За контакти: доц. д-р Илиян Симеонов
e-mail: iliannsimeonov@gmail.com

Фитосанитарен мониторинг – ключов елемент от интегрирания контрол и управление на вредителите по лозата

Сред биотичните фактори, които влияят върху добивите и качеството на гроздовата продукция, основен дял заемат болестите. Най-общо инфекциозните болести по лозата могат да се разделят на две големи групи, в зависимост от характеристиките на патогените, причинените повреди и методите за тяхната превенция и контрол.

Едната група включва болести със сезонен характер, които се развиват само през вегетацията на лозата. Най-често причинителите са гъби и засягат предимно зелените части на лозовото растение. Болестите от тази група могат да бъдат силно вредоносни и да унищожат до 100% гроздовата реколта. Сред икономически важните са мана, брашнеста мана, сиво и черно гниене. Борбата с тези заболявания е превантивна.

Повече от десет години спазването на общите принципи за интегрирано управление на вредителите (ИУВ) при земеделските култури е задължително (Директива 2009/128/ЕС и Регламент ЕО № 1107/2009), а заедно с тях и Националният план за действие за устойчива употреба на пестициди (УУП). Предвиждаше се това да доведе до по-целенасочено използване на всички налични мерки за контрол на вредителите, включително пестицидите и да допринесе за намаляване на рисковете за здравето на хората и околната среда и на зависимостта от употребата на пестициди. Резултатите обаче са незадоволителни по отношение на прилагането на общите принципи за ИУВ. Такива са и констатациите в специалния доклад на Европейската Сметна Палата, според който Комисията и държавите членки насърчават ИУВ, но изпълнението му е слабо. На национално ниво се разработват мерки които да стимулират земеделските стопани да прилагат общите принципи, но това не доведе до очакваните темпове за въвеждането им във всички стопанства.

Другата група включва **болести със системен характер**, които засягат цялото растение. Причинители на тези

заболявания могат да бъдат вируси, бактерии или гъби, а етиологията им протича хронично и най-често продължава до пълното загиване на растението. Обикновено лечението им е невъзможно и освен, че влияят върху количеството и качеството на получения добив, намаляват дълголетие на лозовите насаждения. Често болестите от тази група протичат латентно (без симптоми), което благоприятства бързото им разпространение, в т. ч. с лозовия размножителен материал. По тази причина най-ефикасният метод за контрол е превенцията, която започва още преди създаването на лозово насаждение и включва засаждането на санитарно здрав лозов посадъчен материал, получен чрез методите на клонова и санитарна селекция.

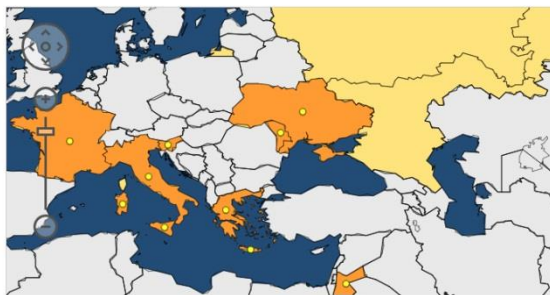
В страните от Европейския съюз (ЕС) категориите лозов посадъчен материал са определени от Директива 68/193/ЕЕС, изменена и допълнена от Директива 2002/11/ЕС; Директива 2005/43/ЕС и Директива 2020/177 (ЕС). В България тази материя е уредена в Закона за посевния и посадъчен материал (обн. ДВ. бр.20/04.03.2003 г.) и Наредба № 95 от 04.08.2006 г. за търговия на лозов посадъчен материал.

Направените в последно време промени в нормативните документи на Европейско и национално ниво, въведоха някои нови изискванията относно производството и търговията с лозов посадъчен материал. Последните промени, въведени с Директива 2020/177 (ЕС) от 11.02. 2020 г. доведоха до изменение на Наредба № 95 по отношение на актуализирането на приложенията, отнасящи се до вредителите, от които трябва да бъде свободен размножителния и посадъчен материал и въвеждането на т. нар. регулирани некарантинни вредители (РНКВ). Това, което прави впечатление е, че причинителя на бактериен пригор по лозата (*Xylophilus ampelinus* Willems et al.) е включен в този списък на РНКВ, въпреки че

все още присъства в А2 Списък на вредителите, препоръчани за регулиране като карантинни вредители на Европейската и Средиземноморска Организация по Растителна Защита (ЕРРО).

Бактериен пригор (*Xylophilus ampelinus*)

Разпространение на *Xylophilus ampelinus*
<https://gd.eppo.int/taxon/XANTAM/distribution>

Друг патоген от списъка на РНКВ, подлежащ на контрол е фитоплазмата '*Candidatus Phytoplasma solani*', която спада към 16SrXII-A подгрупа на столбура и е повсеместно разпространена в страната.

Bois noir (*Candidatus Phytoplasma solani*)

Разпространение на *Ca Phytoplasma solani*
<https://gd.eppo.int/taxon/PHYPSO/distribution>

Болестите със системен характер, върху които се фокусира санитарната селекция у нас са: комплекс на късовъзлиято *Grapevine fanleaf virus (GFLV)*, арабисова мозайка *Arabis mosaic virus (ArMV)*; комплекс на листното завиване (фиг. 2) *Grapevine leafroll virus (GLRaV)*, комплекс на набраздяване на дървесината *Grapevine virus A (GVA)*, *Grapevine virus B (GVB)* и мраморност *Grapevine fleck virus (GFkV)*. Към този списък в схемата за санитарна селекция на ИЛВ са включени още бактериен рак (фиг. 3) *Agrobacterium spp.* и ексориоза *Phomopsis viticola*, а от няколко години и лозовите жълтеници, причинявани от фитоплазми.

Късовъзлие *GFLV*

Листно завиване
GLRaV

Лозови жълтеници
Ca Phytoplasma spp.

Мраморност
/Grapevine Fleck virus

Бактериен рак
Allorhizobium vitis

При проучване за разпространението на вируси по лозата, в района на Плевен, през последните години е доказано присъствието на два нови за нашата страна вируси - Grapevine Pinot Gris virus (GPGV) и Grapevine leafroll-associated virus 2 (GLRaV-2). GPGV е описан за първи път в Италия във връзка с болестта листно напетняване и деформиране. GLRaV-2 е един от причинителите на болестта листно завиване по лозата. Въпреки че е известно GLRaV-2 да се среща в европейските страни, досега нямаше информация за появата му в българските лозя.

Листно напетняване
GPGV

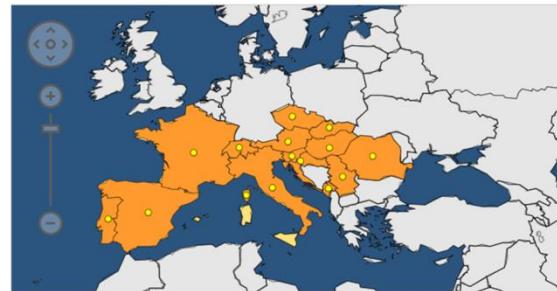
Листно завиване
GLRaV-2

Комплексът от болести по лозата, причинявани от фитоплазми се обозначава с общото наименование лозови жълтеници (*grapevine yellows*) и се свързва с генетично различни фитоплазми. С най-голямо значение са болестите златисто пожълтяване "*Flavescence dorée*" (FD) и черна дървесина "*Bois noir*" (BN). FD е най-важната и разрушителна фитоплазмена болест по лозата. Причинителят е '*Candidatus Phytoplasma vitis*'. Когато не се упражни контрол над вектора, цикадата *Scaphoideus titanus* Ball., броят на заболелите

лози може да достигне до 80-100% за няколко години. В района на Александровац, Сърбия над 800 ха лозя са били засегнати и изкоренени. Загубите на инвестиции достигат 3.2 млн. евро, а загубите на производителите от пропуснати ползи, вследствие намалената продукция на вино са многократно повече.

Flavescence dorée

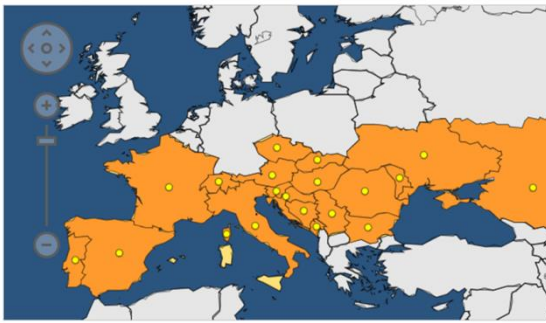

Разпространение на *Flavescence dorée*
<https://gd.eppo.int/taxon/PHYYP64/distribution>

FD и нейния вектор *S. titanus* присъстват в непосредствена близост до България поне от 2003 г, в Сърбия, където причинява сериозни щети на винопроизводителите. Съществува реален риск от разпространение на FD на територията на България, причинявайки епидемии в лозята.

Scaphoideus titanus

Разпространение на *Scaphoideus titanus*
<https://gd.eppo.int/taxon/SCAPLI/distribution>

Причинителят на Bois noir '*Candidatus Phytoplasma solani*' спада към 16SrXII-A подгрупа на столбура. Освен лоза фитоплазмите, принадлежащи към тази подгрупа нападат широк кръг гостоприемници, като зеленчуци домати, картофи, моркови; полски култури и някои плевели. Поветицата (*Convolvulus arvensis*) и копривата (*Urtica dioica*) се смятат за

основен източник на зараза в лозята. В Европа за основен вектор на столбур се смята цикадата *Hyalesthes obsoletus*, която е полифаг и предпочита тревистите плевели повече от лозата. Тъй като векторът се храни инцидентно върху лоза, BN се разпространява по-бавно отколкото FD.

За контрола на болестите със системен характер от съществено значение са методите и средствата за диагностика и идентифициране на причинителите, в т. ч. визуални, микробиологични, серологични и молекулярни, както и момента на тяхното приложение. Редовният мониторинг на болестите от двете групи и на насекомите-вектори на системни заболявания е от ключово значение за предотвратяване проникването и разпространението на тези вредители.

За контакти: доц. д-р Николай Генев
 e-mail: n_genov@mail.bg

Възможности за финансиране на дейността в лозаро-винарския сектор

Интервенции, включени в Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони 2023-2027 г. (съгласно предложението за първо изменение, изпратено на ЕК). Към момента няма отворени приеми по интервенциите.

COOP(77) – Сътрудничество

✓ П.Ж.1. Подкрепа за оперативни групи в рамките на Европейското партньорство за иновации

Интервенцията предвижда подкрепа на проекти с потенциал за разработване и внедряване на иновации, чрез сътрудничество в рамките на оперативни групи.

Допустими кандидати – Оперативни групи, създадени по реда на Закона за задълженията и договорите или обединения по силата на споразумение за партньорство.

Оперативните групи могат да включват:

- Регистрирани земеделски стопани, в т.ч. признати групи или организации на производители;
- Браншови организации за производство или преработка на селскостопански продукт;
- Научни институти или опитни станции, които са организации по Закона за Селскостопанска академия или Закона за Българската академия на науките;
- Висши училища и професионални гимназии в областта на селското стопанство;
- Юридически лица с нестопанска цел с предмет на дейност в областта на селското стопанство или в областта на опазване на околната среда и водите или дигиталните/цифрови технологии;
- Микро-, малки и средни предприятия в областта на преработката на селскостопански продукти;
- Консултантски организации с предмет на консултантската дейност в областта на селското стопанство или храните, в т.ч. НССЗ.

Приоритет при подбор на проектни предложения:

- Проекти с потенциал за иновации, насочени към подобряване на качеството

на селскостопанските продукти и намаляване на себестойността им, в т.ч. базирани на цифрови технологии;

- Проекти, насочени към смекчаване на последиците от изменението на климата и за адаптация към него;

- Проекти, насочени към устойчивото развитие и ефективно управление на природните ресурси като вода, почва и въздух;

- Проекти, в които партнират браншови организации за производство и преработка на селскостопански продукти;

- Проекти, в които партнират съветници/консултанти и учени;

- Проекти, свързани със защита на биологичното разнообразие, подобряване на екосистемните услуги и опазване на местообитанията и ландшафта.

Предоставя се подпомагане за изпълнение на новаторския проект в две стъпки:

- първа стъпка - сформирание на оперативната група (максимален период 1 година) – до 29 337 лв. (15 000 евро)

- втора стъпка - функциониране на оперативната група (не по-дълга от 5 години) – до 782 320 лв. (400 000 евро)

Интензитет на помощта:

- до 100 % от размера на одобрените разходи за първа стъпка;

- до 100 % от размера на одобрените разходи за втора стъпка за текущи разходи за сътрудничеството и за преки неинвестиционни разходи, обосновани като ключови за изпълнение на новаторския проект;

- до 60 % от размера на одобрените преки инвестиционни разходи, които се подпомагат под формата на амортизации.

✓ **II.Ж.3 - Подкрепа на организации на производители или групи от производители**

Предвижда се подпомагане за групи и организации на производители, чийто членове произвеждат продукти в някои земеделски сектори, сред които *винено грозде* и плодове и зеленчуци (*десертно грозде*).

Максималният размер на финансовата помощ за един кандидат на година е не повече от 100 000 евро.

Финансова помощ се изплаща за не повече от **пет години** считано от датата, на която групата или организацията на производители, е призната в съответствие с националното законодателство.

Размерът на финансовата помощ за групите и организацията на производители е под формата на **годишно плащане** в съответствие с представения бизнес план и се определя като процент от стойността на годишната реализирана на пазара продукция от групата или организацията на производители както следва:

- за първата година след признаване - 10%;
- за втората година след признаване - 9,5%;
- за третата година след признаване - 9%;
- за четвъртата година след признаване - 8,5%;
- за петата година след признаване - 8%.

✓ **II.Ж.4 - Популяризиране и подкрепа на схеми за качество, признати от Съюза или от държавите членки, както и тяхното използване от земеделските производители**

Предвижда се предоставяне на подпомагане на **участници в схемите за качество** за период, който не превишава пет години.

Приоритет - чувствителни сектори, производители на сертифицирана биологична продукция, навлизане на млади фермери, райони с природни и други ограничения и в райони от екологична мрежа Natura 2000.

Допустими кандидати:

- Земеделски стопани (само за дейности по т. 1.1);
- Групи от производители на земеделски продукти и храни, **вино** или спиртни напитки.

Допустими дейности:

1.1. Подпомагане с цел първо присъединяване към:

а) схеми за качество, установени съгласно европейското законодателство, като: Защитено географско указание; Защитено наименование на произход; Храни с традиционно специфичен характер; Незадължителния термин за качество „планински продукт“

б) схеми за качество, създадени въз основа на националното законодателство, признати съгласно Регламент (ЕС) 2022/216.

Ще се подпомагат постоянни разходи, възникнали от присъединяването към подпомаганата схема за качество,

включително, разходите за проверки, които се изискват за удостоверяване спазването на спецификацията на продукта.

Финансовата помощ е под формата на годишно плащане за максимален период от **пет години**, считано от годината на влизане в индивидуалната схема за качество.

Максималният годишен размер на финансовата помощ е до 3 000 евро за едно земеделско стопанство, при максимален размер на финансовата помощ до 100%, когато се отнася за участие в схеми за качество на национално и европейско ниво.

1.2 Подпомагане, насочено към информационни и промоционални дейности, осъществявани от групи от производители на земеделски продукти и храни, **вино** или спиртни напитки на вътрешния пазар по отношение на продукти, които са обхванати от схема за качество, получаваща подпомагане съгласно т. 1.1.

Подпомагане може да се предоставя само за **нови** форми на сътрудничество, включително и за съществуващи при започване на нова дейност.

Финансовата помощ е в размер до 70% от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи.

Максималният размер на допустимите разходи за едно проектно предложение е в размер до 10 000 евро.

Брандирането като водеща стратегия за развитието на винения туризъм

В представената от гл. ас. д-р Владимир Димитров презентация бяха открити някои важни моменти във връзка със стратегията на брандиране и постигането на положителни ефекти за развитието на винения туризъм в страната.

Приложението на лейбълите и брандовете във винопроизводството и винения туризъм е средство за повишаване на добавената стойност, посредством реализиране на синергични ефекти, както на ниво предприятие, така и на регионално и национално равнище.

Лейбълите обикновено са свързани с конкретна марка вино и винарната, където то се произвежда.

Виненият бранд е много повече от лейбъла в съзнанието на купувача (Vlachvei et al., 2012).

Брандингът е процес на създаване и използване на общата марка на региона или популяризиране на региона като дестинация за уникални и много специфични вина и храни, бутикови винарни, историческа архитектура и кръстопът на култури, оформящи местната традиция (Rafailova and Dzhabarova, 2014).

Брандингът на продукта на винения туризъм използва всички възможни налични ресурси и фактори на целия лозаро-винарски регион, които създават цялостен положителен и привлекателен образ на винарска туристическа дестинация. (Димитров и Димитрова, 2022).

Брандове на винения туризъм

- **Фирмен бранд** - отнася се за фирмените туристически продукти;
- **Регионален бранд** (тероарен бранд) – обхваща едно или няколко населени места,

където функционират винарните, като се свързва най-вече с тероара и района на производство на конкретни вина от определени сортове грозде;

- **Клъстерен бранд** - съвкупен туристически продукт, под формата на „Път на вино“ или мрежа от няколко клъстера;

- **Национален бранд** - обхваща регионалните брандове и се поддържа както от държавните институции, така и от представители от всички регионални брандове.

Какво включва брандът: *сорт* (предимно местни сортове грозде); *тероар* (комплексът от природни условия, осигуряващи производството на качествени вина); *местна идентичност* (традиции, история, култура); *туризъм* (предлаганите туристически продукти и услуги).

Обхват на **регионалния бранд** на винения туризъм:

1. Лозаро-винарски потенциал и производство на качествени вина със ЗНП и ЗГУ;
2. Винарски предприятия;
3. Туристическо предлагане – настаняване, хранене, транспорт, забавления, атракции, природни забележителности;
4. Културни носители – история, винарски традиции, местна култура, фолклор, организиране на празници и събития;
5. Други видове туризъм.

Какво трябва да включва брандинга на Пътища на вино и винените маршрути?

- *Местни сортове и производство на качествени вина;*
- *Географско положение и известността на региона;*
- *Културно-историческо наследство и културни коридори;*
- *Природа;*
- *Гастрономия;*
- *Инфраструктура;*
- *Туристическо предлагане.*

За контакти: vladko.dimitrov@gmail.com.

Събития

От 8 декември 2023 г. са в сила нови правила за етикетирането на вино. Според съобщението на Европейската Комисия (New rules for wine labelling enter into application - European Commission (europa.eu), https://agriculture.ec.europa.eu/news/new-rules-wine-labelling-enter-application-2023-12-07_en), новите правила ще се прилагат за всички вина и лозаро-винарски продукти, получени от **реколта 2024 г.** Всички вина, които са произведени **преди 8 декември 2023 г.** ще бъдат освободени от новите изисквания за етикетирание до изчерпване на запасите. Реформата се въвежда с цел предоставяне на допълнителна информация, която ще подпомогне потребителите да направят информиран избор.

Допълващите правила във връзка с етикетирането на списъка на съставките са посочени в **Делегиран регламент (ЕС) 2023/1606 от 30 май 2023 г.** за изменение на Делегиран регламент (ЕС) 2019/33 по отношение на определени разпоредби относно защитените наименования за произход и защитените географски указания за вината и относно представянето на задължителни данни за лозаро-винарските продукти и специални правила за посочване и обозначаване на съставките за лозаро-винарските продукти и за изменение на Делегиран регламент (ЕС) 2018/273 по отношение на сертифицирането на внесените лозаро-винарски продукти (eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1606).

Списъкът на съставките и обявяването на хранителните стойности трябва да са посочени **или** върху *физическия етикет на виното*, **или** чрез *специално електронно средство* (например QR код).

Според **Известие на Комисията (С/2023/1190)**. **Въпроси и отговори** относно прилагането на новите разпоредби на ЕС за етикетирането на вина след изменението на Регламент (ЕС) № 1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета и Делегиран регламент (ЕС) 2019/33 на Комисията ([https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202301190)

lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202301190), задължителните данни, които трябва да са разположени в едно и също зрително поле, трябва да съдържат:

- наименованието на категорията лозаро-винарски продукт, (вкл., ако е приложимо терминът „с намалено алкохолно съдържание“/„с частично намалено алкохолно съдържание“);
- терминът „защитено наименование за произход“ (ЗНП) или „защитено географско указание“ (ЗГУ) и самото наименование/указание, за вината със ЗНП/ЗГУ;
- действителното алкохолно съдържание в обемни проценти;
- обозначението на мястото на произход на виното;
- наименованието на бутилиращото предприятие или — за определени категории продукти— наименованието на производителя или търговеца в зависимост от случая;
- нетното съдържание;
- съдържанието на захар в случай на категории пенливо вино;
- обявяването на хранителната стойност;
- списъкът на съставките;
- минималният срок на трайност за лозаро-винарските продукти, които са преминали обработка за намаляване на алкохолното съдържание.

Когато обявяването на хранителната стойност и/или списъкът на съставките се предоставят по електронен път, връзката (QR код или подобна) към обявяването на хранителната стойност и/или списъка на съставките трябва да бъде представена на етикета в едно и също зрително поле с другите задължителни данни.

Списъкът на съставките трябва да съдържа всички добавки и спомагателни вещества, причиняващи алергии или непоносимост, които са използвани при производството на етикетираното вино.

Прилагането на правилата за етикетирание на вина е от компетентността на органите на държавите членки.

Събития

На **5-ти декември 2023 г.** беше обнародвана **Наредба № РД-02-21-1 от 23.11.2023 г. за сигнализация на пътищата с пътни знаци** (<https://www.mrrb.bg/bg/naredba-rd-02-21-1-ot-23-11-2023-g-za-signalizaciya-na-putistata-s-putni-znaci/>). С промените в нормативния акт вече е възможно с пътни знаци да се указват посоки към **дестинации за винопроизводство**.

Според записаното в чл. 146, ал. 7, когато с пътни знаци Ж1, Ж2, Ж6 и Ж10 (посочени в приложение №7 на Наредбата) се указват посоки към обекти на културното наследство по Закона за културното наследство, **включително дестинации за винопроизводство**, наименованията им се поставят в правоъгълни полета (вложки) с кафяв цвят. При указването по улиците в населените места се сигнализират

вътрешни цели – обекти и структури на територията му, и външни цели - населени места, до които се достига по републикански или местни пътища. По пътищата извън населените места се сигнализират далечни цели - даващи информация за общото направление на пътя, и близки цели - намиращи се между далечните цели (чл. 151, ал. 2). Общините изготвят и поддържат списък на вътрешните и външните цели по уличната мрежа и на далечните и близките цели по местните пътища. Администрацията, управляваща републиканските пътища, изготвя и поддържа списък на далечните и близките цели по републиканските пътища (чл. 152, ал. 1 и ал. 2).

Наредбата влиза в сила от 05.08.2024 г.

